

LA CULTURA CATALANA A L'INICI DEL SEGLE XXI. UNA VISIÓ DES DEL PAÍS VALENCIÀ

Vicent S. OLMOS TAMARIT
Historiador i editor



En primer lloc, vull donar les gràcies als organitzadors de la cinquena edició de l'Espai Despuig, i molt especialment a M. Carme Jiménez, per haver-me invitat a participar en la taula redona que va marcar les traces del debat d'engany: concretament "Set realitats administratives. Visió global de la cultura catalana des de la diversitat territorial"¹. Per la meua part, tot i que darrerament els eufemismes o les opinions totalment contràries a aquesta denominació semblen guanyar terreny, al País Valencià i a Catalunya, els anomenaré ja d'entrada Països Catalans. Efectivament, com diu la convocatòria, els territoris de parla catalana es troben fraccionats, diu el full redactat pels organitzadors, i una bona part de raó en tenen, en set espais geogrficoadministratius —més administratius que no pas geogràfics, des del meu punt de vista— que s'estenen per quatre estats diferents².

La terra on jo visc, d'on sóc, l'anomenaré País Valencià, perquè em sembla el terme més adient i l'únic des del meu punt de vista que pot permetre el diàleg

¹ Aquest text correspon, amb variacions, a la meua intervenció en la taula redona "Set realitats administratives. Visió global de la cultura catalana des de la diversitat territorial", que va tenir lloc dintre de la V edició de l'Espai Despuig, el dia 8 de novembre del 2008 a Garcia (la Ribera d'Ebre). Tot i que he afegit algunes reflexions al text original —i algunes notes a peu de pàgina—, he cregut oportú mantenir el to d'intervenció oral, que és com va estar pensat i escrit per participar en la taula redona.

² És evident que les Alberes no representen, ni ho han representat mai històricament, una frontera geogràfica, tot i que a partir de la Guerra de Separació es va convertir en una frontera administrativa. Això per no parlar del riu Sénia o de l'Ebre mateix, que tampoc no ha estat mai una frontera geogràfica. En tot cas han estat uns elements geogràfics d'unió a banda i banda. És en convertir-se en "fronteres" administratives que han anat consolidant el seu paper de ratlla de separació. En el cas de la frontera francoespanyola, això és una evidència, però en el cas de les "fronteres autonòmiques" espanyoles, que en un primer moment podrien semblar més permeables, al llarg dels anys s'ha demostrat que han fragmentat i desunit més que no pas al contrari els territoris de cultura catalana.

en l'espai que ens ocupa: hi ha d'altres denominacions, evidentment, i molts eufemismes, però em sembla que no serveixen o almenys no són tan encertats com els que faré servir: País Valencià i Països Catalans. I m'agradaria que entenguessen que ara només vull parlar de cultura. O almenys així ho intentaré, si és possible parlar de cultura sense fer-ho de política —que, evidentment, no ho és³. El País Valencià, doncs, amb aquesta denominació, és un “espai cultural” que, malgrat l'escassa representació del “valencianisme polític” a nivell institucional, compta amb una vitalitat cultural gens menyspreable i fins i tot diria que molt important dintre de la totalitat de la geografia cultural catalana⁴.

Em cenyiré, si fa no fa, als punts en què els organitzadors han centrat l'interès de la reflexió. No és fàcil respondre breument a qüestions que realment són molt complexes, i més quan es pot fer amb arguments fins i tot antagònics, argumentant una cosa i la contrària. Vull dir que si hem de descriure la situació de la cultura catalana al País Valencià, i la general de la cultura catalana, podem trobar qui ho farà de forma pessimista, que no m'agrada, o qui es lliurarà a un optimisme que trobaria desproporcionat, tot i que amb una bona part de raó. Així, em queda el camí del mig, i fent marrades intentaré transitar-hi.

Efectivament, la cultura catalana, des del meu modest punt de vista, es troba en el millor moment de la seua història, o si més no en el millor des del segle XVI. En tot cas podríem trobar un moment “esplèndid”, però truncat per la guerra, als primers anys del segle passat a Catalunya, i poca cosa més comparable al moment actual... Siga com siga, estic convençut que actualment, al País Valencià, hi ha més cultura en català —més cultura catalana— i de molta més qualitat que fa deu, vint o trenta anys, i no diguem que fa quaranta, cinquanta o seixanta. I això mateix es podria dir de la cultura catalana en general, almenys als territoris que es troben dintre de l'Estat espanyol, on fins i tot podríem incloure, amb totes les matisacions que calga, la Franja de Ponent, el territori de cultura catalana inscrit administrativament a l'Aragó. Potser —ja ens ho diran els companys— als altres estats, especialment al francès, les coses siguen diferents. Millors en el cas d'Andorra i pitjors en el cas francès i italià?

³ En tot moment em referiré als Països Catalans des d'un punt de vista cultural. És evident que partim d'una situació política determinada que inscriu els territoris catalans fraccionats, per la qual cosa, ara i ací, em sembla molt millor referir-me a la dimensió cultural i lingüística. No sé si podria ser vàlid, doncs, referir-me a una “nació cultural”, però ara mateix em sembla que aquest concepte pot ser vàlid per al que ens interessa.

⁴ Si bé al País Valencià no s'ha acabat de consolidar una força política amb una representació important a les Corts, el valencianisme polític ha impregnat una bona part de la política valenciana. De fet, el Bloc Nacionalista Valencià compta amb una important representació municipal, àmbit en el qual ha esdevingut la tercera força política. A més, molts moviments cívics, que sumen un nombre important d'adherents, com ara Escola Valenciana, ocupen un espai polític transversal nacionalment valencianista.

Una altra cosa prèvia de la qual vull deixar constància abans de continuar és del fet que al País Valencià, des de la Transició fins avui, inclosos els darrers anys de govern del Partit Popular, s'han creat importants infraestructures culturals: a València, però a també a Alacant i a Castelló, o a Xàtiva o Alcoi o a Elx. La Ciutat de les Ciències en seria un bon exemple. Una altra cosa és com es fan servir i quina cultura hi promocionen o mostren. Evidentment, no és la catalana la que millor se'n surt en el recompte. Jo, però, vull parlar de la cultura una mica més en abstracte i no descendiré, ara com ara, a les qüestions dels grans contenidors culturals: museus, teatres, palaus de congressos, biblioteques, etc., tot i que he de dir que també en aquest camp s'ha fet camí: l'Institut Valencià d'Art Modern (IVAM); la Biblioteca Valenciana, que va comportar la restauració del magnífic monestir de Sant Miquel dels Reis; el Museu de la Ciència i el Palau de la Música de València o el Museu de Belles Arts de Castelló, i, encara des de la iniciativa associativa civil, el Centre Octubre de Cultura Contemporània, obert a València per Acció Cultural del País Valencià, en serien uns bons exemples, que trobaríem més a València i a les ciutats més grans del País. Jo, ara, però, em detindré més en com veig la cultura en general al meu país, sempre en relació a la totalitat dels territoris amb una cultura comuna –o amb una part de la cultura comuna, la part que ara ens convoca⁵. De tot això, però, si cal, també en podrem parlar després⁶.

Al País Valencià, malgrat els "malgovern" que ens ha tocat patir, des del punt de vista cultural, tot i que no només, la cultura catalana manté un pols bastant tonificat. No cal que em pare a ressenyar les iniciatives culturals que a hores d'ara, i repetesc, malgrat els esforços de les autoritats competents –o incompetents, segons es mire– portem endavant els valencians. I no cal perquè em sembla que són de sobra conegudes. Iniciatives com Escola Valenciana, grups de teatre o de música en català de qualitat i amb èxit considerable arreu dels Països Catalans, iniciatives editorials de llibres o de revistes culturals també

⁵ Tot i que la part castellanoparlant del País Valencià correspon a la menys poblada, si fem abstracció del Baix Segura, amb capitalitat a Oriola, cal tenir en compte que una part del país és castellanoparlant. Tret de la Plana d'Utiel (Requena i Utiel), incorporada al País Valencià (a la província de València) el 1833 com a conseqüència de la divisió administrativa de Javier del Burgo, la resta han format part històricament del País Valencià, des del moment de la conquesta cristiana al segle XIII. Aquesta qüestió ha estat utilitzada i tergiversada en contra de la part de cultura catalana del país, i és un tema pendent del valencianisme polític i cultural perquè, evidentment, aquests territoris formen part indestriable del País Valencià i no poden ser deixats de banda. Com no ho poden ser, en aquesta alçada del segle XXI, les demografies dels diferents Països Catalans que han canviat tan acceleradament des de la meitat del segle passat. En aquest moment, ens trobem en un tombant que podria menar la cultura catalana a quedar marginalitzada al seu propi territori, cosa que en alguns àmbits, si més no del País Valencià, ja passa, com ara a les zones més poblades de la "província" d'Alacant.

⁶ Vegeu Vicent OLMOS (2009), «L'orella suïcida del particularisme», a *País Valencià, segle XXI*, València, PUV.

de qualitat, per donar només alguns exemples, són “normals” al País Valencià. I del País Valencià estant, l'estat de la cultura catalana en general em sembla amb una bona salut “productiva”. Una altra cosa, i si cal en podem parlar, és allò que podríem anomenar “el mercat català”, que des del meu punt de vista no funciona, o funciona malament⁷. I això per molts motius. Un perquè gairebé cap mitjà de comunicació no el fa servir ni hi sembla creure gaire. Un altre, i tampoc no crec anar errat, perquè al llarg dels anys —ja en tinc uns quants, jo— les “fronteres autonòmiques” ens han anat collant i se'ns han anat fent més i més costaneres, com insinuava abans. Val a dir que aquestes “ratlles” divisòries han anat consolidant-se i jugant a la contra de la nostra cultura. I no sembla que aquest “fet fronterer” —que evidentment ha fragmentat i fragmenta el mercat cultural català— tinga ara com ara cap aturador⁸. I encara caldria afegir un altre element, que afecta tots els àmbits i tots els territoris de la cultura catalana: “els barems de qualitat i de quantitat”. Com afirma Patrícia Gabancho, la nostra cultura “es mou molt bé en el barem de qualitat i pèssimament en el barem de quantitat”⁹. Tot això afegeix el perill, molt palès ja en aquests moments a tots els territoris de cultura catalana, que la politització de la llengua i de la cultura, un fet molt evident al País Valencià, suposa un camí difícil que mena a la seua fragmentació per tal “d'adequar-les a l'actual estructura política tant de caràcter estatal com autonòmica”¹⁰. I en aquest sentit, la postura dels partits majoritaris al País Valencià —el PP i el PSPV-PSOE— deixa molt que desitjar.

⁷ Per no parlar del fet evident que “el mercat cultural és més ampli, complex i contradictori que el mercat electoral”, d'acord amb Jordi BUSQUET, Josep SORT i Alfons MEDINA (2003), «La cultura catalana a l'era digital: Una nova mirada sobre els reptes culturals», *Trípodos*, núm. 14, p. 49.

⁸ Vegeu Josep GIFREU (2001), *El meu país: Narratives i combats per la identitat*, Lleida, Pagès. En aquest sentit, com en molts altres, tot i que només tracta la cultura catalana en sentit “més aviat regional”, em sembla aclaridor el que, referint-se al llibre de Gifreu, afirma Josep-Anton FERNÁNDEZ (2008), *El malestar en la cultura catalana*, Barcelona, Empúries, p. 21: “la fragmentació del mercat cultural —seguint les línies territorials i polítiques imposades per la Constitució espanyola— és real, i també ho són les seves conseqüències; aquestes són realitats que, mitjançant l'anàlisi i la crítica, podem resistir, però no ignorar”. Per la seua part, Jordi BUSQUET, Josep SORT i Alfons MEDINA (2003), «La cultura catalana a l'era digital...», p. 45-57, es pregunten, amb molta raó, “fins a quin punt l'actual estructura política que fragmenta els Països Catalans no actua com una cotilla que dificulta la creació d'un espai de comunicació i de consum en català, tot fomentant iniciatives de caire regional que, si bé en determinats casos són positives —en d'altres no—, priven la formació d'un mercat unificat molt més potent” (p. 57-58).

⁹ Això porta l'autora a concloure que la nostra és “una cultura sense mercat”, i em sembla que té tota la raó. Vegeu Patrícia GABANCHO (2007), *El preu de ser catalans: Una cultura mil·lenària en vies d'extinció*, Barcelona, Meteora, p. 133.

¹⁰ Jordi BUSQUET, Josep SORT i Alfons MEDINA (2003), «La cultura catalana a l'era digital...», p. 58. Vegeu Antoni FURIÓ, Gustau MUÑOZ i Pau VICIANO (ed.) (2009), *País Valencià, segle XXI: Vint-i-una reflexions crítiques*, València, PUV.

Això em porta a una altra de les "preocupacions" dels organitzadors de l'Espai Despuig d'enguany. Hi ha, des del meu punt de vista, una bona col·laboració entre els "intel·lectuals professionals", per dir-ho en paraules de Jordi Casassas¹¹, entre els escriptors, els assagistes, els pintors i escultors, els músics, els actors, etc., evidentment entre els que "treballen" en la cultura catalana, que no són tots els que treballen, ni al País Valencià, ni a Catalunya, ni a les Illes, ni en cap dels altres territoris sobre els quals centrem la nostra reflexió. Però hi ha una mala sintonia en termes diguem-ne mercantils. Poca sensibilitat per ocupar tot l'espai, o poc interès que esdevé nefast a l'hora de crear un espai cultural "normal". Evidentment, la divisió "administrativa" no ajuda gaire i d'això també en podríem parlar després, però és una evidència que no tenim una premsa, una televisió, una ràdio, etc. interessades en crear aquests espais culturals "unificats", entre cometes, que són els que acaben configurant i integrant aquests espais. No sé ben bé si és un intent de "divideix i venceràs", d'incompetència, o potser és que, malgrat estar millor que mai no ho hem estat, no aconseguim arribar a aquell punt crític que ens pot permetre mantenir la comunicació i el mercat en un nivell suficient per tal que els agents, no només culturals, sinó també econòmics i fins i tot polítics, comencen a pensar que calen "espais comuns culturals" perquè bellugar-s'hi permetrà beneficis suficients per créixer i seguir invertint-hi. Suficients en tots els sentits.

Amb això, no vull dir de cap de les maneres que només el mercat ha de fer possible l'enfortiment i la consolidació de la cultura: de la catalana o de qualsevol altra. En aquest sentit, estic d'acord amb Vicenç Villatoro quan es posiciona en contra d'aplicar només les lleis del mercat a l'hora de sospesar o de donar per bones o roïnes, possibles o sense sortida, les iniciatives culturals. Com afirma Villatoro, no només s'han d'estimular o promoure les iniciatives que demostren la seua vitalitat en termes mercantils. Ho diré en paraules del mateix escriptor perquè em semblen molt aclaridores, sobretot per definir el paper que han de jugar les administracions públiques, que són fonamentals per al manteniment de la bona salut cultural: "han de garantir aquelles ofertes culturals que es consideren necessàries per a tenir una panorama complet, ric i equilibrat però que no promou la iniciativa privada precisament perquè no són rendibles"¹². Tot amb tot, però, també resulta evident que només amb la iniciativa pública, institucional, les cultures minoritzades com la nostra poden esclerotitzar-se en un carrer sense sortida. O, en tot cas, són necessaris els dos fronts i les

¹¹ Jordi CASASSAS (2009), *La fàbrica de les idees: Política i cultura a la Catalunya del segle XX*, Catarroja; Barcelona, Afers.

¹² Vicenç VILLATORO (1989), «Contra el darwinisme cultural», *Revista de Catalunya*, núm. 28, p. 3-5 (p. 4). En aquest mateix sentit s'expressa Villatoro al seu article «Objectius i mecanismes d'una política cultural», a *Quina cultura?*, València, Afers; Bromera; Tres i Quatre; Tàndem; PUV, p. 77-95.

posicions que adopten els grans grups mediàtics que controlen la informació resulten fonamentals¹³.

Vull arribar a parar al fet que el principal problema de la cultura catalana avui no és tant de qualitat, de dimensions, d'activitat, sinó que els entrebancs, els pals a les rodes, ens els posen unes indústries culturals —publiques o privades— que no s'acaben de decidir a mostrar el pit per la cultura catalana que es produeix als Països Catalans. I, evidentment, hi ha molta política "anticatalana" dintre de casa nostra —de la de tots— i fora de casa, com és el cas de la que es produeix en una bona part de l'Estat espanyol. I repetiré que del que passa fora de l'Estat espanyol en sé poc i m'agradarà escoltar els qui m'acompanyen a la taula¹⁴.

A això, hi hauríem d'afegir la pèrdua de prestigi, interiorment i, sobretot, de cara a l'exterior. Torne a l'Estat espanyol per exemplificar-ho. Si més no des del 1982, els polítics espanyols i els mitjans de comunicació, tots els grups mediàtics, ens han mostrat una cultura espanyola puixant, instal·lada en la modernitat, i això s'ho han cregut i ens ho hem cregut, i potser és veritat i tot. Mentrestant, la nostra cultura, amb tant de prestigi a la primeria del segle XX i fins i tot durant el franquisme i en els primers anys posteriors a la Transició, ha passat a ser considerada com una mica "passada de moda", de vol rasant, la qual cosa ha creat —o ha agreujat— cert malestar en la cultura catalana: aquella sensació de neguit, d'incomoditat o de descontentament que apunta al seu esplèndid llibre Josep-Anton Fernández¹⁵. I en aquest punt, afegiré, i això ho deixi una mica obert ara com ara, que el valor de la cultura no només s'hauria de mesurar amb paràmetres econòmics, com insinuava abans citant Villatoro,

¹³ No és el lloc per analitzar de manera detallada els mitjans de comunicació catalans (en català i en castellà), ni els grups mediàtics. Per al cas de Catalunya, val la pena consultar el monogràfic de recerca *El català en els mitjans de comunicació: Situació actual i perspectives* (2002), Barcelona, Societat Catalana de Comunicació. L'estudi reuneix i sistematitza les dades sobre l'oferta de mitjans de comunicació en català i les dades de consum. Vegeu també el Baròmetre de la comunicació i la cultura promogut per la Fundació ESCACC que compta, actualment, amb la implicació de tres-cents vuitanta mitjans de comunicació dels diferents àmbits (premsa, televisió i ràdio) representats per diversos grups del sector. Actualment formen part del patronat de FUNDACC el Grup Flaix, recentment incorporat, la Corporació Catalana de Ràdio i Televisió (CCRTV), l'Associació Catalana de Premsa Comarcal (ACPC), l'Associació Catalana de Premsa Gratuïta (ACPG) i l'Associació de Publicacions Periòdiques en Català (APPEC) (<http://www.escacc.org/escacc/ca/barometre.html>).

¹⁴ Tot i que la qüestió econòmica, dels mercats, és de summa importància, val a dir que no ho és menys la política. Les "fronteres" autonòmiques a què em referia abans també menen a polítiques estrictament territorials, curtes de mires. La política es pensa i es porta a terme a cada territori pensant només en aquest territori i en els seus votants. Fins i tot es pot arribar a fer política "catalanista" en un territori, per part d'un o d'un altre partit, pensant només en els guanys que se'n trauran, no en aquest indret sinó en el primer, en aquell on en realitat tenen representació.

¹⁵ Josep-Anton FERNÁNDEZ (2008), *El malestar en la cultura catalana*, p. 47-83.

sinó que també caldria tenir en compte, i donar-los la importància que tenen, qüestions relacionades amb el benestar, la llibertat, el prestigi propi i de cara als altres, etc. que no es poden deixar de banda¹⁶. En definitiva, és imprescindible que els agents culturals tinguen en compte la rendibilitat econòmica, però no només ni en primer lloc. Com afirma Xavier Fina: “el valor econòmic i el valor cultural no són necessàriament antitètics, i (...) és desitjable assolir un equilibri entre ambdós criteris d'anàlisi”¹⁷.

També se'm demana reflexionar en veu alta sobre el paper que hauria de jugar en la cultura catalana Catalunya i Barcelona. Diria que Barcelona sí que hauria d'exercir de capital cultural. No l'única, però sí la més potent. I això per molts motius que ara mateix no crec que calga enumerar, però que tenen a veure amb el seu pes demogràfic, econòmic, cultural, etc. En el cas de Barcelona i, evidentment en el de tot Catalunya, també, si hem de parlar d'iniciatives institucionals, polítiques..., del tremp d'uns llocs o d'uns altres, el que cal és augmentar la comunicació, la informació, i ací torna a ser fonamental que els mitjans informin, formin opinió sobre la nostra cultura prenent com a base tot el que s'esdevé al nostre espai cultural. Però no crec que haja de jugar cap paper de centralitat Catalunya. I no ho crec perquè no sé què vol dir exactament això des del punt de vista cultural. Hi ha pobles de Catalunya amb una gran empena cultural i d'altres amb menys, com arreu dels nostres territoris. Catarroja, per exemple, el poble d'on sóc, té dues editorials, uns quants escriptors reconeguts i premiats ací i allà, diversos músics de molta anomenada, algun actor reconegut, etc. La centralitat cultural, avui, no crec que siga una qüestió territorial, sinó més aviat d'aparador i de caixa de ressonància. I novament, no em cansaré d'insistir en el paper dels mitjans de comunicació tan fragmentats pel que fa a la nostra cultura¹⁸. I aquesta fragmentació, en el nostre àmbit

¹⁶ En aquest sentit, darrerament, al País Valencià, s'han intentat promocionar “arcs mediterranis” i “terceres vies” que poden estar molt bé, però que no tenen cap sentit, ni cap futur des del punt de vista cultural català, que és el tema que ara ens ocupa, si tot això no va acompanyat d'una política decididament nacional. O culturalment nacional, si voleu, però en tot cas clarament catalana i integradora dels països on la cultura catalana ha de prendre el cos suficient per consolidar-se enfront de la castellana, enfront de l'espanyola.

¹⁷ Xavier FINA I RIBÓ (2008), «Economia i cultura: De l'oxímoron al pleonasma», *Cultura*, núm. 2, p. 9-19 (p. 13).

¹⁸ No hi ha cap diari en català, ni tampoc en castellà, que faça servir un espai de comunicació comú de tots els territoris de cultura catalana. Ni tan sols que publique, com fan la majoria dels diaris madrilenys (“nacionales”), un quadern, unes pàgines, diàries dedicades al País Valencià. Ni al País Valencià, ni a les Illes Balears. Això per no parlar de les cadenes de televisió. En el cas de la Televisió de Catalunya, al País Valencià s'ha hagut de mantenir una lluita d'anys per aconseguir veure-la i finalment ens l'han arrabassat impunement. Per no parlar de la correlació de televisions autonòmiques de cada territori catalonoparlant que es puguen veure als altres.

cultural, significa que el mercat cultural català haja estat, per dir-ho en paraules de Salvador Cardús, "opac"¹⁹.

Tampoc no em crec aquest conte de la prepotència de Catalunya que darrerament escolte massa vegades. Per il·lustrar-ho, posaré com a exemple la meua editorial. Com vostès potser saben, l'editorial Afers té més de vint-i-cinc anys d'existència. Els nostres llibres i les nostres revistes es distribueixen amb tota la normalitat possible en parlar de publicacions d'història i d'assaig fonamentalment en tots els territoris de cultura catalana. Ens ha costat fer-nos-hi lloc, com a tothom, però actualment no ens podem queixar de com ens tracten les llibreries o de la consideració que ens tenen els lectors habituals de la "literatura" que nosaltres publiquem. Ens podem queixar, això sí, de com ens tracten els mitjans de comunicació, però no crec que això ho haja d'atribuir al fet de ser valencians, sinó que forma part del poc interès dels mitjans de comunicació pels productes que genera la nostra cultura. Els diré a tall d'exemple que un llibre que he editat fa uns mesos sobre les fosses comunes a Catalunya, la tesi de la historiadora Queralt Solé, no va merèixer ni una sola menció als mitjans de comunicació, ni catalans ni en català, durant mesos²⁰. Això es va acabar en el moment que un diari d'aquells que diuen de "tirada nacional" el va citar profusament en el seu suplement setmanal que, per cert, tampoc no és que siga res d'exceptional. Però curiosament, des del moment en què va aparèixer a la premsa de Madrid, els nostres mitjans de comunicació —premsa, ràdios i televisions— han mostrat el seu interès i han començat a parlar-ne amb certa profusió. Em sembla molt evident que els mitjans de comunicació espanyols

¹⁹ Té raó Cardús quan afirma que "tretze milions de consumidors potencials (...) és una xifra de consumidors potencials prou interessant tant des del punt de vista dels creadors, com de les indústries culturals. I, tanmateix, ha estat un mercat desconegut. I més que desconegut (...) invisibilitzat." Cardús fa aquestes afirmacions en parlar del Baròmetre de la Comunicació i la Cultura, creat per la Fundació escacc i impulsat per fundacc (<http://www.fundacc.org>) que en mantenir en funcionament el baròmetre d'audiències i consums culturals permet —o hauria de permetre— als agents culturals triar camins i seguir impulsos molt més segurs i afinats. Tot i això, sense uns mitjans de comunicació que aposten clarament pels espais culturals comuns a tots els territoris de cultura catalana, l'esmicolament serà difícil de superar. Vegeu Salvador CARDÚS i Ros (2008), «El Baròmetre de la Comunicació i la Cultura: Una infraestructura, de país», *Cultura*, núm. 2, p. 224-231.

²⁰ Queralt SOLÉ i BARRAU (2008), *Els morts clandestins: Les fosses comunes de la Guerra Civil a Catalunya (1936-1939)*, Catarroja; Barcelona, Afers. Això mateix va passar, si exceptuem l'*Avui* que, en aquest cas, va treure un avanç editorial, amb l'edició del llibre de Norberto BOBBIO (1995), *Dreta i esquerra: Raons i significats d'una distinció política*, Catarroja; Barcelona; Palma, Afers. El llibre era, com deia la coberta, una "nova edició revisada i ampliada el gener de 1995 amb una resposta als crítics" i portava un pròleg de Joan Subirats. L'edició va sortir gairebé simultàniament a la castellana de Taurus i, tot i que la madrilenya no era la revisada i ampliada, els mitjans catalans se'n van fer molt més ressò que de la catalana. Són només dos exemples molt concrets, però si parléssim amb els editors de llibres en català, segur que ens en donarien molts més exemples del mateix fet.

—o francesos, o italians, o de qualsevol estat nació— aposten decididament per jugar un paper d'“integració nacional” i, evidentment, d'“integració cultural” que els nostres ni es plantejen.

Dit això, i per acabar, voldria deixar a l'aire una qüestió que em preocupa. Crec que el tema que ens va portar a aquest espai és de summa importància, però no crec que s'haja de plantejar en termes de prepotència d'uns territoris sobre uns altres: de Catalunya sobre el País Valencià o sobre les Illes Balears, o sobre la Catalunya del Nord. Això no ens condueix enlloc, perquè posats a cercar “prepotències”, podríem parlar de la de Barcelona sobre Catalunya, o de la posició de les terres de ponent respecte a tot Catalunya, o les de les comarques d'Alacant respecte de les centrals valencianes o de la ciutat de València.

Em sembla que és imprescindible crear un espai cultural comú, l'espai cultural de la cultura catalana, que ara com ara no s'acaba de conformar per tot el que he anat dient, i que la informació, la discussió i la reflexió no queden amagades en nínxols comunicats, en territoris que, malgrat la cultura comuna, no poden gaudir d'un espai de comunicació, d'un mercat o d'un imaginari cultural que abraça l'univers de la nostra cultura i la cultura universal. En aquest sentit fóra desitjable una articulació cultural entre els territoris de cultura catalana des del punt de vista institucional —i també mediàtic—, així com també una aposta ferma per estimular i promocionar les indústries culturals en tots els sentits²¹. Com també seria desitjable, seguint el mateix fil argumental, “afavorir el pacte entre les distintes administracions, com el que han protagonitzat el govern català i el govern balear per a la creació de l'Institut Ramon Llull, organisme encarregat de promoure i difondre la cultura catalana a nivell internacional, o la de l'Institut Joan Lluís Vives, que aplega totes les universitats dels anomenats Països Catalans”²². En definitiva, ens cal un projecte que complete —que treballi i sume forces en aquest sentit— el projecte inacabat de la modernitat catalana²³.

²¹ Una enumeració d'alguns punts concrets sobre les deficiències —i les demandes necessàries, segons l'autor— de la cultura catalana al País Valencià actual les explicita Gustau Muñoz (2001), «Idees per a un canvi cultural», a *Quina cultura?*, València, Afers; Bromera; Tres i Quatre; Tàndem; PUV, p. 47-63 (p. 60-63). Al mateix volum, Vicenç VILLATORO (2001), «Objectius i mecanismes...», enumera els objectius que ell considera més importants d'una política cultural decidida en favor de la cultura catalana: “Excitar la demanda cultural; crear les condicions que facin possible la creació; garantir la varietat i l'accessibilitat de l'oferta cultural; buscar un model d'equilibri en l'accés a la cultura; [i] projectar la pròpia cultura a l'exterior i obrir-hi nous mercats”.

²² Jordi BUSQUET, Josep SORT i Alfons MEDINA (2003), «La cultura catalana a l'era digital...», p. 49.

²³ Vegeu Josep-Anton FERNÁNDEZ (2008), *El malestar en la cultura catalana*, p. 36.